

A KELETI VÉGEK REGIONALISTÁJA A 70 ÉVES BARANYI BÉLA KÖSZÖNTÉSE

Rechnitzer János'

*'MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet
9022 Győr, Liszt Ferenc u. 1.
E-mail: reclurirrer.junosriisre@rn*

ÖSSZEFOGLALÁS

Az évfordulós köszöntő tanulmánykötetek ortológiaiához hozzátartozik, hogy egy-egy, a megtisztelt személy munkásságához kapcsolódó dolgozatot ajánlunk fel a szerkesztőnek, mondván valamilyen módon és formában hatott a köszöntött a tudományos munkánkra. Magam ezt most nem így teszem, mert azok a kutatási kérdések, amelyekkel Baranyi Béla foglalkozott egyrészt már nincsenek az érdeklődésem keresztüztében, így a határ mentiséggel elemzésétől közel 15 éve elhúzódtam. A másik téma, az Alföld, különösen annak is északi övezetei szerkezete, fejlődése, belső sajátossága ugyan mindig érdekelt, de érdemi kutatásokat ebben a témában sem folytattam. Így aztán Béla köszöntésének a klasszikus formáját választom, leírom, regisztrálom azokat a benyomásokat, érzéseket, amiket a vele való közel 20 éves intézeti, vezetői, kutatói, emberi múltból bennem leülepedett, egyben a regionalista nagygenerációjának tagjaként vele együtt megéltünk.

BEVEZETÉS

Egy nagyszerű, termékeny és innovatív időszakban „fedezte fel” az akkori Regionális Kutatások Központja Baranyi Bélát 1994-ben. A rendszerváltozás után egy kollégiumban húzódott meg a tehetséges Ránki tanítvány, akinek az első monográfiája a Tiszántúl társadalmáról a nyolcvanas évek közepén jelent meg, s abban is meg- és kimutatta a regionális gondolkodás és történelmi elemzés igényességét. A szeretett barátom és a magyar regionális tudomány építője, az azóta eltávozott Horváth Gyula hozta a hírt, hogy Debrecenben van egy érdemes kutató, akit be kell venni az RKK csapatába, vele lehetne ebben a nagytekintélyű városban a szakmánkat kitelepíteni és működtetni. Gyula mindig jó érzéssel talált rá az Intézetünk bővítésének irányaira, ehhez többségében nagyszerű kollégákat is tudott találni, vagy elfogadni az általunk szervezett új csapatokat.

Termékeny időszak volt ez, akkor kapott nagyobb lendületet az Alföld kutatás, az MTA elnöke Glatz Ferenc pontosan látta, hogy ennek a nagytájnak az elemzése, folyamatos monitoringolása elengedhetetlen, s bennünk RKK-ban látta azt a friss szemléletet, kutatási motivációt, amire ezt az ideát lehetett és kellett építeni. Csatári Bálint barátom és a nagytekintélyű alföldkutató személyében rálelt a megfelelő partnerre, s vezetésével indult

meg a kutatóhálózat fejlesztése, annak új egységeit kialakítsa, egyben a meglévőket kapacitásainak bővítse. Ennek a folyamatnak lett az eredménye aztán a Béla által 1998-ban alakult Debreceni Osztály az Alföldi Intézet részeként.

Persze a Debreceni Egyetemen, vagy egyetemeken (a állandó változás miatt, mint nem helyi nem tudom a pontos megnevezéseket megadni) is voltak területi kutatások, így Süli Zakar István geográfus professzor úr vezetésével sikeres elemzések folytak, első időkben ezekbe, majd később már Önálló irányokkal jelent meg a Béla által vezetett kutatócsoport.

A fókuszban a kilencvenes évek közepén a határmentiség került, az ukrán-magyar, majd a román-magyar határszakasz mindkét oldalának feltárása, ezekben a terekben, s csak ezekben a terekben jellemző folyamatok és szerkezetek analízise. Miért sajátosak ezek a határszakaszok? Itt világok találkoznak egymással, a perifériák érintkeznek perifériákkal, de milyen más az egyik és mennyire különböző a másik periféria, nos ez volt az, ami számomra felkeltette az érdeklődés Béla kutatásai iránt. A perifériák különbségei pontosan előjöttek, bemutatták azt, az elemzéseikkel, hogy az intézményrendszerekben meglévő különbségek - amelyek döntően a két érintkező ország történelmi fejlődéséből következtek - mennyire más együttműködések, pontosabban társ szervezési rendszereket teremtenek, vagy éppen nem teremtenek. A piacgazdaság rendszerei és intézményei milyen szövevényes formációkban terjednek, s ezek a határok megmerevedésének belső és külső okai miként vezethetők vissza.

Érdelemes és alapos, egyben igényes kutatásokban számolt be a Béla által vezetett kutatócsoport és annak tagjai ezen táj sajátosságairól, azokról a társadalmi, gazdasági, intézményi, s emberi viszonyokról, amelyek a hosszú húszadik században ott kialakultak. Egyben alkotó módon hozzájárultak a hazai regionális tudomány feltáró munkálataihoz, de éppen a periféria-periféria dilemma árnyaltabb, sokoldalúbb elemzésével, ami aztán az elméleti megállapításokat is határozottan gyarapította.

Ezek mellett a regionális kutatások policy vonalában is számos eredményt nyújtottak, hiszen a megyei, kistérségi, városi, vagy éppen a határmenti együttműködések megalapozó fejlesztési koncepciókhoz tudták felhasználni a kutatási eredményeket, vagy éppen fordítva ezek kidolgozás közben keletkezett megállapításokat építették be az elméleti feldolgozásokba.

Része lett tehát a Béla vezette elemző, kutató csapat a helyi fejlesztési politikák kidolgozásának, megalapozásának. Ezek a kapcsolódások néha erőteljesebbek, máskor mérsékeltébbek voltak, ennek okai döntően a politikában, annak kiszámíthatatlan jellegében keresendő, de a tudós dolga, hogy elemezzen, s az időnként a nem „kellems” tükröt a

döntéshozóknak megmutassa. Sajnos a mi kultúránkban gyakrabban a tükröt — vagy annak hozóját - kívánják összetörni, nem pedig a torzulások okait megszüntetni!

Baranyi Béla mikor került kapcsolatba Nagy János professzor nem tudom. Nagy János rektor úr kiváló ember, aki mint agrárkutatás nagy tekintélyű szakembere, egyben a debreceni egyetemi világ meghatározó egyénisége és formálója, korán felismerte, hogy a regionalitás jól kapcsolódhat az agrár átalakulásokhoz, nemcsak a kutatásban, hanem az oktatásban is. Így aztán beépítette ezt a témakört az alapképzésbe, a posztgraduális oktatásba, majd az által szervezett, vezetett doktori iskolába egyaránt. Számomra Jánossal való találkozások, s az ő gondoskodása megtisztelő és mélyen emberi volt, csak köszönettel tartozom neki. Kár, hogy nagy a földrajzi távolság köztünk, mert egy reménybeli barátot láttam, látok ma is benne.

Béla gyorsan bekapcsolódik az oktatási programokba, vele együtt az RKK kutatói is részt vehetnek a képzésekben, gyakorivá válnak a debreceni látogatások, beszélgetések, közös kutatási felületek keresése. Ott voltam a habilitációs előadásán (2004), részese lehettem - éppen Horváth Gyula barátom ösztönzésére — a nagydoktori értekezésének (2007) felvezetésében a MTA Regionális Tudományi Bizottság elnökeként.

Termékeny évek voltak ezek, hiszen irányítása mellett megszületett az RKK szervezésében megindított Kártát-medence régió sorozatban az Észak-Alföld kötete (2008), ami több mint félezer oldalon keresztül igényesen és a történelmi alaposítással tárja fel ennek a nagytájnak az adottságait, fejlődési folyamatait. Olyan munka ez, ami, ha szerencsénk van talán 50 évente születik, s nagy időhorizontot fog át, jelezve a térbeli változások sajátosságait, de egyben meghatározó szerepét.

Aztán hirtelen belekerültünk egy örvénybe, amit a gazdasági válságnak köszönhetünk, de a magyar politikai rendszer megbomlásának is, s mindez erősen ráült a kutatási feltételekre, lehetőségekre. Beszűkültek a támogatási források, a kisebb kutatócsoportok működési körülményei egyre nehezebbek lettek, a lokális politikai aktorok már más szemléletet követtek, terjedt a bizalmatlanság, aztán a kormány(rezsim)váltással minden más, ismeretlen irányba indult el.

Ezen időszakban Béla több súlyos betegségen esett át, ami szintén rontotta a esélyeit, hiszen a gyógyulás fázisai óhatatlanul elvonták a figyelmét, erejét a kutatástól, az osztály szervezésétől.

A tízes évek elejétől az MTA intézetek az átszervezés bizonytalanságába kerültek, majd a nem várt keretekbe kényszerültek. Ez érintette a Regionális Kutatások Központját is, felülről erőltetve betagozódott egy másik intézetbe, amely aztán minden eszközzel azon volt és van, hogy a saját kultúráját erőltesse rá a regionalisták, sajnos egyre jobban lazuló közösségére.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Ezek a külső okok és vélhetően számos belső tényező vezetett a Debreceni Kutatócsoport megszűnéséhez, annak felszámolásához (2012). 2010-ben Béla egyetemi tanári kinevezést kap a Debreceni Egyetemre, egyben a munkahelye is odakerül. Az anyagját az RKK-t ugyan elhagyja, de a regionalistákkal a kapcsolata nem szakad meg. Vezetője az MTA Regionális Tudományi Bizottsága Régiótörténelmi Albizottságának, folyamatosan publikál, részt vesz programokban, tagja a a regionalisták nagy közösségének (Magyar Regionális Tudományi Társaság, egyben Észak-Alföld Tagozat elnöke).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Baranyi Béla professzor egy elkötelezett regionalista a keleti végeken. Munkássága ennek a vidéknek alapos feltárására irányul, egyben a regionális tudomány meghonosítását folytatja, egy időben kutatócsoport működtetésével, napjainkban már a doktori képzésben való jelenléttel, ám kötődése, együttműködése a tudományával, annak közösséggel élő és termékeny.

Jó egészséget és alkotókedvének megtartását kívánjuk az MTA Regionális Tudományi Bizottsága és a Magyar Regionális Tudományi Társaság tagsága nevében!